

Biliyorum Öyleyse Google Mıyım?

"Bilgi nedir?" Felsefi soruların belki de kralıdır bu. Gündelik hayatta sıkça kullandığımız bu kelime, filozofların masasına geldiğinde bambaşka bir derinlik kazanır. Genellikle bilginin üç temel unsuru olduğu kabul edilir:

1. **Doğru olması:** İfade edilen şeyin gerçeklikle uyumlu olması.
2. **Gerekçelendirilmesi:** Bu doğruluğun akla uygun, mantıksal veya deneysel kanıtlarla desteklenmesi.
3. **İnanılması:** Bilgiyi iddia eden kişinin, bu doğru ve gerekçelendirilmiş şeye inanması.

Yani: **Gerekçelendirilmiş doğru inanç = Bilgi**. Ancak öyle her "bence"yle değil, ciddi ciddi ispat ve tutarlılıkla. Ve tam da burada, felsefe sahnesine Platon çıkar. Elinde sopasıyla, "sanı"yı (kanı, zannı) kovalamaya, gerçek bilginin peşine düşmeye gelir.

Antik Yunan: Bilginin Kaynağı ve Yolu

Bilginin nasıl edinildiği ve ne olduğu üzerine ilk kapsamlı tartışmalar, Antik Yunan'da başlamıştır.

Platon: Mağaranın Dışına Çık, Bilgi Orada Platon'un meşhur ***"Mağara Alegorisi"***'ni hatırlayalım: İnsanlar bir mağarada zincirlenmiş, yalnızca arkalarındaki ateşin yansıttığı gölgeleri gerçek sanıyorlardı. Oysa bu gölgeler, dış dünyadaki gerçek varlıkların sadece yansımalarıydı. Birisi zincirini kırıp dışarı çıktığında, gözleri kamaşsa da, sonunda gerçek ışığı ve hakikati tanır. İşte bu kişi **filozoftur!**

Platon'a göre bilgi, sadece duyusal deneyime dayanmamalıdır; asıl bilgi, **İdeaların bilgisine** dayanır. "Görünene değil, akılla sezilene güven!" der. O, bilginin derecelerini şöyle sınıflandırır:

- **Sanı (Doxa):** Duyusal dünya hakkındaki yüzeysel, yanıltıcı ve değişen bilgiler, yani gölge bilgisi.
- **Bilgi (Episteme):** Akıl yoluyla kavranan, değişmez ve mükemmel İdeaların bilgisi.
- **Akıl Yürütme (Dianoia):** Matematik gibi kavramsal ve mantıksal çıkarımlarla elde edilen bilgi.
- **Sezgi (Noesis):** Saf akıl yürütme ile İdeaları doğrudan kavrama, en yüksek bilgi seviyesi.

Platon, bilginin aslında öğrenmek değil, **hatırlamak (anamnesis)** olduğunu savunur. Çünkü ruh, İdealar dünyasında her şeyi zaten görmüştür ve bu dünyada edindiği bilgilerle onları hatırlamaktadır. Bu durumda okul mu? Platon'a göre bir tür "hatırlatma kampı" gibidir.

Aristoteles: Deneyimsiz Akıl, Ayaksız Tavuk Gibidir Platon'un aksine, Aristoteles bir gözlemcidir. O, bilginin gökten inmediğini, **duyulardan başladığını** iddia eder. Ona göre bilgi, beş aşamada oluşur:

1. **Duyu:** Nesnelerden gelen ilk izlenimler.
2. **Bellek:** Duyuların zihinde depolanması.

3. **Tecrübe:** Bellekteki izlenimlerin tekrarlanması ve birikimi.
4. **Sanat (Techne):** Tecrübelerden edinilen genel prensiplerin belirli durumlara uygulanması (uygulamalı bilgi).
5. **Bilimsel Bilgi (Episteme):** İlk ilkelerin, neden-sonuç zincirlerinin ve temel yapı taşlarının bilgisi; genel ve zorunlu olanın bilgisi.

"Hiçbir şey zihinde yoktur ki önce duyularda bulunmamış olsun" sözü, Aristoteles'in epistemolojik sloganıdır. Ona göre en yüksek bilgi, neden-sonuç zincirlerinin temelindeki yapı taşlarını bilmektir. Aristoteles'in bilgi anlayışı hem **tümevarım** (gözlemden genele) hem de **tümdengelim** (genelden özele) içerir: Gözlemla başla, akılla derinleştir.

Doğu Felsefesi: Bilgelik, Sessizlik ve Birlik

Doğu felsefeleri, Batı'daki rasyonel ve kavramsal bilgi anlayışının ötesinde, daha çok sezgi, deneyim ve varoluşsal birliğe vurgu yapar.

Konfüçyüs: Bilgi, Erdemin Yoluysa Değerlidir Konfüçyüs için bilgi, yalnızca zihinsel bir faaliyet değil, aynı zamanda **ahlaki davranışı inşa eden toplumsal bir sorumluluktur**. Bilmek, sadece kuru bilgiye sahip olmak değil; bilginin ışığında erdemli bir şekilde yaşamaktır. "Bildiğini bilmek bilgi; bilmediğini bilmek erdemdir" der. Onun epistemolojisi ahlaka derinden gömülüdür. Bilgi, bireyin başkalarına karşı nasıl davranacağına rehberlik etmeli, bir yaşam biçimi olmalıdır. Google'dan öğrenmek yetmez; Google'dan öğrendiklerini yaşamak gerekir.

Laozi: Sessiz Ol, Bilgi Zaten İçinde Taoizm'in kurucusu Laozi'ye göre bilgi, sözsüz bir bilgeliktir. **Tao (Yol)**, akılla değil, sezgiyle anlaşılır. Bilgiyi anlatmaya çalıştıkça, o bilginin özünden uzaklaşılır. Hakiki bilgi, ifade

edilemeyen, dile gelmeyen bilgidir. "Bilen konuşmaz, konuşan bilmez" sözüyle bunu vurgular. Ona göre:

- Sessizlik, bilginin en doğru sesi olabilir.
- Tao, anlaşılmaz değil; sadece açıklanamazdır.

Upanişadlar: "Sen O'sun" – Bilmek, Birliktir Hint felsefesinin köklerinden Upanişadlar'a göre bilgi, **Atman** (bireysel benlik) ile **Brahman** (evrensel gerçeklik) arasındaki birliği fark etmektir. Bilmek, aslında özünü tanımaktır. Özünü tanımak ise evrenle bir olduğunu idrak etmektir. "Yalnızca kendini bilen kişi, her şeyi bilir" der Chandogya Upanişad. Bu bilgi:

- Gözle görülmez.
- Akılla sınırlanamaz.
- Kalple değil, "sessiz farkındalıkla" edinilir.

Advaita Vedanta: Bilgi, İkiliği Yok Etmektir Bu gelenekte bilgi, "ikilik" sanısını, yani ayrı ayrı varlıkların olduğu yanılsamasını ortadan kaldırmaktır. Sen, ben, o... hepsi yanılsamadır. Gerçek bilgi, "**Brahman'dan başka hiçbir şey yoktur**" demektir. Burada sanı, "dünya gerçektir" inancı iken, gerçek bilgi, "dünya bir rüyadır" idrakidir. Uyanış ise, bilginin nihai versiyonu, bu yanılsamadan kurtuluştur.

Zen Budizm: Soru Yoksa Cevap da Yoktur Zen Budizm, kelimelere ve kavramlara mesafeli, hatta düşman denebilecek kadar sadedir. Zen'e göre bilgi, meditasyon yoluyla doğrudan deneyimle gelir, mantıkla değil, sezgiyle. **Koan** denen "mantıksız bilmece", zihni paradoksa sokarak kavramsal düşüncenin sınırlarını zorlar ve doğrudan hakikate ulaşmayı hedefler. "El çırpmadan çıkan sesi duy!" gibi koanlar, zihni boşaltarak doğrudan hakikate ulaşmanın bir yoludur. Zen'in bilgisi:

- Kitapsızdır.
- Tanımsızdır.
- Sessizdir. Çünkü, "Bilgi, zihinle değil; zihin sustuğunda gelir" (D.T. Suzuki).

İslam Felsefesi: Vahiy, Akıl ve Kalbin Dansı

İslam filozofları, Antik Yunan mirasını İslami öğretilerle harmanlayarak bilgiye dair zengin bir perspektif sunmuşlardır.

İbn Sina: Bilgi, Akılla Parlayan Bir Ayna İbn Sina'ya göre bilgi, ruhun kendine gelen formları kavramasıdır. Yani nesnelerin özü, dış dünyadan değil, aklın kendisinden çıkarılır. Bilginin dereceleri vardır:

- **Duyusal bilgi:** Algılardan gelir.
- **Tasavvur:** Kavramların zihinde temsil edilmesi.
- **Tasdik:** Hüküm verme, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verme.
- **İstidlal:** Akıl yürütme, çıkarım yapma.
- **İlham (Feyz): Akıl-ı Faal'den gelen yüksek bilgi.**

Akıl-ı Faal, tüm insan akıllarının "sunucusu" gibidir; bilgi o sunucudan zihnimize "download" edilir. Eğer bu "download" çok hızlı ve kesintisizse, bu **Peygamberliktir!** Çünkü İbn Sina'ya göre vahiy de bir tür bilgi edinme biçimidir, sadece kapasitesi olağanüstüdür.

Gazali: Duyular Bazen Yalan Söyler, Kalbe Sor Gazali, bir gün derin bir şüpheye düşer: "Benim bildiklerim gerçekten bilgi mi?" Ona göre duyular bile bazen bizi yanıltır: sıcak kum soğuk gelebilir, suya batırılan düz çubuk kırık

görünür. Peki neye güveneceğiz? Gazali, "**iç sezgiye, kalbî bilgiye**" güvendiğini söyler. Bu bilgi türüne "**ilm-i ledün**" der; yani Tanrısal kaynaktan gelen, doğrudan kalbe doğan ilahi bilgi. Ona göre:

- **Duyu:** Gerekli ama sınırlı bir bilgi kaynağıdır.
- **Akıl:** Gerekli ama kibrine dikkat edilmesi gereken bir araçtır.
- **Kalp:** En derin bilgiye giden yoldur.

Gazali için bilgi, hem akıllı hem kalbi gerektirir. Bu yüzden o, felsefe ile tasavvufu buluşturarak bilginin sadece rasyonel değil, aynı zamanda manevi bir boyutunun olduğunu vurgular.

İbn Rüşd: Duyular Akla Kapı Açar, Kapıyı Kapatma! İbn Rüşd, Aristoteles'e sadık bir akılcıdır ve Gazali'nin "filozoflar kafirdir" çıkışına karşı "**Tahafütü't-Tahafüt**" (**Tutarsızlığın Tutarsızlığı**) adlı eseriyle yanıt verir. Ona göre, "Akıllı dışlamak, bilgiyi gömmektir." İbn Rüşd için bilgi:

- Duyularla başlar (duyum olmadan düşünemeyiz).
- Akıl ile yükselir (duyuları işleyen ve anlamlandıran akıldır).
- Din ile çatışmaz (aksine, dini metinlerin akılla yorumlanması gerekir).

Ve bilginin amacı, yalnızca teorik haz değildir; adil bir toplum kurmak ve hakikati çoğaltmaktır. İbn Rüşd için gerçek bilgi, anlama gücünü artıran bilgidir, yani kitap yutmak değil, anlam üretmektir.

Bonus: Zan, Bilgi Gibi Giyinmiş Tembellik

Felsefeye göre bilgi, eleştiriye açık ve sorgulanabilir olduğu sürece değerlidir. Aksi halde, sadece **zan** (kanı, sanı) olarak kalır:

- "Bence" demek bilgi değildir, kişisel bir düşüncedir.
- "Hissettim" demek, çoğu zaman bir çıkarımdan ibarettir.
- "Herkes öyle diyor" demek, bilgiye hiç benzemez; sadece toplumsal bir kabuldür.

Gerçek bilgi:

- **Temellidir:** Sağlam bir zemine, kanıtlara dayanır.
- **Delillidir:** Destekleyici argümanları ve ispatları vardır.
- **Tutarlıdır:** Kendi içinde çelişmez ve diğer bilgilerle uyumludur. Felsefi düşüncenin amacı da budur: "Zanlardan bilgiye, bilgiden hikmete" geçmek.

Sonuç: Bilgi, Sorunun Kendisidir Bazen

Varlık gibi, bilgi de düşündükçe derinleşen, katmanlaşan bir kavramdır:

- **Platon:** Bilgi ideaların hatırlanmasıdır.
- **Aristoteles:** Bilgi, deneyimden çıkar ve akılla derinleşir.
- **İbn Sina:** Bilgi, aklın formları alması ve İlahi Akıl'dan feyz almasıdır.
- **Gazali:** Bilgi, kalbe doğan ilahi nurdur, iç sezgiyle kavranır.
- **İbn Rüşd:** Bilgi, duyuların akla kapı açmasıyla yükselen, akılla elde edilen özgür bir sestir.